

RAZGOVOR O POEZIJI

*Ovaj razgovor vodi se u Beogradu, usred neobično mirnog dorćolskog kafića u kojem, za divno čudo, nema kiklopskih fizionomija raznih „poslovnih ljudi“ – pripadnika nekadašnje, ali i sadašnje srpske društvene elite i podzemlja. Sve se dešava ovih dana. **A.** i **B.** sede jedan pored drugog i živo razgovaraju. **A.** je sportski tip, nepušač i antialkoholičar, plečati, kratkovidni pedesetogodišnjak, profesor univerziteta, istaknuti srpski književni kritičar, nekadašnji teoretičar novih medija i „književne proizvodnje“. Njegov doktorski rad zove se Poezija i teorija informacija. Isto tako zove se i njegova prva knjiga. Objavio je knjige: Pesništvo i poetike u srpskoj poeziji dvadesetog veka, Dekonstruktivski pristup delu P.P. Njegoša, Iluzija i čitanje i Poezija, jezik i narod. **B.** je pedesetdvogodišnji proćelavi pesnik ponešto narušenog zdravlja. On ne vadi cigaretu iz usta. Autor je deset knjiga pesama, ali i nekoliko knjiga eseja. Najpoznatije su knjige pesama: Grad i noćna kretanja, Životinjstvo, Zrno, plod i amoniti i Obluci, more, fosfor. Ovaj pomalo neurotični introvert povremeni je saradnik jednih malotiražnih prestoničkih novina.*

A.: Vi mi tražite da ovako ad hoc odgovorim na staro pitanje o smislu poezije. Zaboga, uvaženi kolega, o tome sam toliko pisao. Nemojte biti lenji, pročitajte moje knjige! Uostalom, savremena poezija danas gotovo nikog ne interesuje, a kod nas je uglavnom niko ne čita osim samih pesnika i par kritičara i kritičarki. Naravno, postoji i poezija koja je neka vrsta iskazivanja narodnog bića i ova vrsta poezije je donekle popularna. A ko je vama kriv što kao pesnik ne govorite o sudbini naroda, već ispisujete vaše egotističke, hedonističke ili melanholične tvorevine i bavite se seksualnim egotripovima za koje naša patrijarhalna čitalačka publika baš nema mnogo interesovanja. Mi Srbi smo zdrav seljački narod, a i verski ispravno opredeljeni, pa nemamo mnogo smisla za tu vrstu dekadentnih perverzija i izivljavanja onih koji su se degenerisali.

B. (levom rukom češe bradu, a dok govori pomalo zapliće jezikom, verovatno zbog veće količine popijenog piva): Dobro, dobro, dragi profesore. Ma, 'ajte, ne ljutite se što o tome uopšte govorim. Sem toga, ja sam pročitao vaše knjige. Ali, vidite, pisanje poezije ili bavljenje poezijom nije baš tako obična stvar. Vi kažete da se knjige poezije ne čitaju. Možda smo mi pesnici nežne anemone, retke i izumiruće ptice pevačice ili nešto kao ptice dodo. Trebalo bi osnovati društvo za našu zaštitu i boriti se za izglasavanje zakona o zaštiti poezije, pesnika i pesnikinja. Ili nas potrpiti u ZOO vrtove specijalizovane za ovu vrstu društvenih životinja i neka nas tamo hrane i poje i teraju da publici glasno recitujemo svoje stihove. Moguće je da to zaista nikog ne interesuje. Pogotovo one iz novinarskih medija. Ljudi se danas brinu kako da prežive. Oni eventualno gledaju televiziju, južnoameričke serije i pomalo prate šta im sa malih ekrana govore razne medijske zvezde. Tranzicijsko ili prelazno razdoblje u demokratiju nije nimalo lako. Da li tu ima mesta za poeziju? Neki od nas će zauvek prestati da se bave poezijom ili će dići ruku na sebe i otići u rajске vrtove ili pakle-

ne jendeke. Ali recite mi, dragi profesore, zašto ste napisali tolike knjige o stvari koja, kako kažete, nikoga ne interesuje ili interesuje samo onda kad govori o prošlosti naroda ili lepim željama naših profesionalnih narodoljubaca kao što su Matija Bećković, Rajko Petrov Nogo i ostala nacionalistička bratija – ti istorijski gubitnici, ali društveni i možda finansijski dobitnici? Uostalom, vi ste lepu društvenu karijeru napravili pišući upravo o toj nevažnoj stvari. Puno ste nekada pričali i o postmodernizmu. Doduše, u početku ste na poeziju gledali iz hladne tehnicističke perspektive. Nekada ste vivisecirali ovu pojavu kao da je reč o raskrečnoj žabi krastači, a ne o nečemu što je bliže estetici nego anatomiji. Jer poezija ipak nije mrtva žaba po kojoj čeprkate skalpelom što ga držite u ruci zaštićenom sterilinom gumenom rukavicom. Sećam se, bilo je to davno, tada ste koristili izraze kao redundancija, dekodiranje, komunikacioni kanal i pozivali se na Mašreja, Rolana Barta, Jurija Lotmana, Umberta Eka, Maksa Benzea, Romana Jakobsona, De Sosira, Cvetana Todorova, teoretičare ruskog formalizma ili Praške lingvističke škole, francuske teoretičare oko časopisa „Tel Quel“, a puno puta ste citirali T. V. Adorna, da bi se sada setili svog dinarskog porekla i počeli da se interesujete za ojkače i to kako se govorilo u zavičaju vašeg oca. I otada ste ljubitelj određene dijalekatske poezije koja, po vama, najbolje iskazuje naše nacionalno biće. Molim vas, znatiželjan sam, objasnite mi kako je kod vas došlo do tog preokreta?

A.: Baš ste bezočni i bezobrazni. Zaista ne znam šta vam sva ova podmetanja znače, ali valjda je i vama poznato da se svi mi vremenom menjamo, pa se tako i ja menjam. Svakom čoveku je dozvoljeno da evoluirao, menja stavove i razvija se. Samo idioti uvek ostaju isti. Moja ranija književna shvatanja bila su u duhu ondašnjeg vremena. Evoluirao sam, moj cinični kolega. I to na bolje. Shvatio sam koja je prava životvorna struja naše poezije i gde je njena zlatna žica koja se vezuje za ono najbolje u srpskoj tradiciji, pa se zato njome danas toliko bavim. Uostalom, ja sam konzervativac i tradicionalista. Mislim da više poezije ima u jednoj propovedi oca Nikolaja Velimirovića nego u narkomanskim buncanjima raznih književnih avangardista. Razumem zašto tako govorite, ma znam, vi ste jedan od onih anacionalnih beogradskih lumpenintelektualaca, mondijalista, kako reče Dobrica Ćosić, mudri tumač i pokazatelj tragike našeg naroda.

B.: A ja sam mislio da je vaše novije opredeljenje podstaknuto željom da vas uvaženi Ćosić, koji bi trebalo u svojim najnovijim prozama da bude iskreniji prema sopstvenoj intelektualnoj i egzistencijalnoj istoriji, i njegovim istomišljenicima ili poslušnicima prime u Srpsku akademiju nauka i umetnosti. Neki od tamošnjih mudrih staraca i „kakademika“ (kako ih je zvao danas pomalo zaboravljeni pesnik i komunist Oskar Davičo) znaju da budu zahvalni i umeju da nagrađuju svoje mlađe sledbenike i sve one koji su naklonjeni njihovim anahronim i, moram reći, veoma bajatim, pa i iracionalnim gledanjima na istoriju, narod, književnost, politiku.

A.: Odvratni ste. Evo, opet ste cinični. Svojim neumesnim i besramnim primedbama nateraćete me da prekinem ovaj razgovor na koji sam pristao jer sam demokrata i spreman na intelektualni i svaki ljudski dijalog. Nateraćete me da odem odavde. Zavidljivi ste, frustrirani, asocijalni i destruktivni. Ta, ne želim ovde da sedim da bi me vređali i na meni se izživljavali.

B.: Ne, ne, dragi profesore, oprostite mi, ali ni na kraj pameti mi nije da vas vređam i ljutim. Ne mešajte psihologiju sa raspravama o poetičkim opredeljenjima. Samo mi je bio čudan vaš preobražaj od nekadašnjeg režimskog levičara u ljubitelja tradicije. Vi ste ona vrsta

kritičara koje zanima moć u književnosti, društvena moć, moć koja proizlazi iz sedenja po raznim žirijima, u izdavačkim kućama, moć nekoga ko se pojavljuje u medijima i piše o onima od kojih može očekivati kakvu opipljivu ili drugačiju korist. Naravno, u ovoj zapuštenoj sredini gde se knjige pogrešno ili slabo čitaju ili se nikako i ne čitaju, to nije neka velika moć, ali ipak, mic po mic pa se namakne neka parica, a i odlučuje se o sudbinama raznih prefriganaca, smetenjaka i jadnica i jadnika... Znam da vas dela marginalaca i, što bi vi rekli, neprilagođenih ljudi kao što sam ja, ne zanimaju sem ako vam se ne uklapaju u kakvu šemu ili vam dobro dođu za malu medijsku promociju i da pokažete da ste veliki znalac, tolerantan čovek i kritičar bez poetičkih i društvenih predrasuda.

A.: Opet vi sa najobičnijim insinucijama... Ma, čoveče, okanite se toga i recite nešto konkretno o poeziji i njenom smislu danas. Kažite šta je za vas poezija, pa ću i ja vama nešto ispričati o tome, ako vam je do toga uopšte stalo.

B.: Dakle, izvesni novinari, Njihova Veličanstva Kolumnisti, koji najčešće nemaju pojma o čemu govore, često koriste izraze kao „poezija filma“, „poezija pokreta i plesa“, „ljubav je poezija“, „poetski trenuci“, dovode nas u zabludu, tako da bi se moglo pomisliti da je poezija nešto za šta se danas mnogi ljudi interesuju i što je blisko većini ljudi, da čak utiče na njihove sudbine. Istovremeno, mnogi autori kažu da je književnost sama po sebi zastarela. Priznajem, i ja sam često mislio da je ona stvar prošlosti. Kao i filozofija i umetnost. Uostalom, i Gospod Bog je mrtav. Čak je i čovek mrtav. Tačnije, mrtvo je shvatanje čoveka kakvo su nam pružile skoro sve ideologije osamnaestog, devetnaestog i dvadesetog veka. Čovečanstvo, ta mazga u trku, kako reče jedan istoričar, ušlo je u dvadeset prvi vek zahvaćeno entropijom. Danas postoje samo mediji, njihov veći ili manji teror i njihove divne iluzije. Ono čega nema u njima, zapravo ne postoji. Što reče Žan Bodrijar, koga ste nekada isto tako voleli da citirate: „Nalazimo se u univerzumu u kome ima sve više informacija, a sve manje smisla.“ A šta u takvom univerzumu traži krhka biljčica poezije? Hoće li preživati usred globalnog elektronskog sela zvanog Internet, u elektronskoj pustinji gde se oči sve više okreću ekranima, a sve manje stranicama knjiga na kojima su na starinski gutenbergovski način naštampana crna slova i reči koje govore o smislu i besmislu, ljubavi i mržnji, strahu, smrti... Da budem iskren, kad sam bio sasvim mlad, poezija je za mene bila mogućnost da istinski kriknem, zaurlam. Za mene je ona najautentičniji govor. To je način spoznaje sveta i najčistiji oblik komunikacije. Pada mi na pamet nemački pesnik jevrejskog porekla rođen u Bukovini, Paul Celan, čije je pravo prezime Antčel. Njegova poezija je bila jedan od duhovnih vrhunaca XX veka, ali i pokušaj da se dođe do granica tišine. Da se zanemi. Da li je pesnik to činio zbog užasa preživljenog u XX veku, veku holokausta, koncentracionih logora i masovnih pokolja? I na kraju je zanemeo. Pesa i razlog za pevanje postali su jači od pesnika i on nije mogao to da izdrži i ubio se. Ali da bi se pevalo kao Paul Celan treba biti daleko od ovih današnjih cirkusijada, pelivanluka, samoreklamerstva, marketinških manipulacija i medijskih akrobacija. Zaista, čemu poezija? Čemu pesnici? Čemu reči? Čemu osećanja? Čemu čovečnost?

A.: Prekinuću vaše emfatične izlive emocija da vas malko spustim na zemlju i da bismo stvar malo konkretizovali ili uprostili. Vi pišete pesme, odnosno stvarate tekst. To štampate u novinama, časopisima, knjigama. Pesme čitate ili ih recitujete pred publikom. Ponekad se u istoj ulozi pojavite na televiziji. Mi kritičari kažemo ili napišemo nešto o vašoj poeziji i

to je često možda netačno ili nejasno. Ali opet, vi ne možete bez nas tumača i stručnih čitalaca. Mi smo vaša poslednja nada. Premda žudite za savršenim čitaocem, onim koji će vas u potpunosti razumeti, vi zapravo žudite za svojim dvojnikom. Narcisoidni kakvi ste, ostajete zatvorenici sopstvene narcisoidnosti. A bez nje zapravo i niste pesnici.

B.: A vaša novija interesovanja? Ona koja su možda i vanknjiževna, a isplate vam se i doneće vam možda i takozvanu društvenu korist.

A.: Pa dobro, kad me ovako drsko i kvazi intelektualno čačkate, evo nekih mojih razmišljanja na tu temu. Mene pored receptivnih mogućnosti lepe reči i njenog opšteg uticaja na ljude i njihov život interesuje i priča o procesu globalizacije i odupiranju nacija tom procesu. Ako su se neke nacije u devetnaestom veku konstituisale kroz jezik, pa i kroz književnost, za formiranje nekih drugih nacija, pored oslobodilačkih ratova, bila je bitna pre svega poezija. Mislim na vreme romantizma.

B.: Vi i ja se u mnogo čemu razlikujemo. Vi, kao i mnogi ovdašnji ljudi, živite u neoromantizmu. A čak mi se čini i da se najbolje ne razumemo. Kao da govorimo dva jezika.

A.: Ali, da, uprkos svemu ostajemo ono što jesmo, pa ipak, evo, dragi pesniče, i pored vašeg cinizma i destruktivnosti i pored vaših predrasuda, razgovaramo.

B.: Vidite, kad smo već kod nacije, a ona je za vas danas nekakva vrhunska vrednost, entitet nad istorijskim i duhovnim vrednostima, moram vam reći da nacionalno smatram starim konstruktom, pomalo utvarom.

A.: Po običaju grdno preterujete. Razumem vas, pesnik ste. Volite grotesku, pa i crni humor, uz to ste globalista i mondijalista, a ti specijumi mnoge stvari ne vide ili, zbog svoje samozaslepljujuće ideologije, ne žele da ih vide. No, čemu poezija danas? Je li ona plemenska aktivnost, ritual i nešto što svojom čarolijom, jezikom, lepotom i smislom okuplja ljude istog porekla i nacionalnosti i pomalo ih čuva od nestanka i globalizacijskih agresija, jer jača njihov identitet i osećanje pripadanja nečemu? Ili je poezija nešto drugo? Samo subjektivistička aktivnost, skoro infantilna igra i raznoliko ispovedanje i iskazivanje subjektivnih misli i emocija?

B.: Mogao bih vam reći da niste u pravu. Poezija nije ni nacionalno dobošarska aktivnost, a ni monomanski monolog tokom kojeg monoman svoja razna psihička stanja pretvara u reči, odnosno u pesme. Ona je, prosto rečeno, pre svega različito iskazivanje emocija i specifični dijalog među ljudima i između sveta i ljudi. U tom dijalogu nastaju lepe ili ružne pesme. Ponekad je nešto što je nekada bilo viđeno kao ružno danas zapravo lepo. Sem toga, posle Aušvica i Kolime, dakle, posle strahota nakon kojih reč čovek poprima iz korena drugo značenje, pitam se, šta možemo da radimo: da govorimo i pevamo samo o stvarima koje su nam bliske? Ili da začutimo kao što je savetovao jedan nemački filozof? Danas kao da postoje samo elektronski mediji. A o svetu odlučuju razni upravni odbori, gospođa bankari i, naravno, milioneri, milijarderi, šefovi i direktori multinacionalnih kompanija. Ono lično i jednostavno kao da je nestalo. Doduše, simulira se u medijima i na ekranima ali daleko je to od ličnog i više je u funkciji ove ili one reklame za ovaj ili onaj proizvod. To je, zapravo, proizvod industrije reklame. Vidite, ne živimo baš u najboljem od svetova.

A.: E, vi baš ovim potvrđujete moje teze i moj govor o nacionalnom. Nacionalno je upravo ono što treba zaštititi od svih globalističkih destruktivnih procesa o kojima govorite. A književnost koja neguje i uzdiže to nacionalno i piše o njenoj sudbini najvažnija je, jer, iz-

među ostalog, na svoj način brine o našem opstanku. Ona nam osvetljava prošlost i današnji naš put. Ona nas poučava šta jesmo, šta i kakvi treba da budemo.

B.: Ne, ne, ne, ovo što sam rekao nema ništa sa tim. Vaš rezon je malo modernizovani rezon XIX veka i vremena nastanka nacionalnih država. Da, postoje nacionalna osećanja, ali ne treba od njih, promenljivih kao i sve na ovom svetu, stvarati nekakav fetiš, nekakav nadljudski zakon koji će usmeravati i po kojem mora da se usmerava vaša, moja i neka druga individualnost. Kolektivismi koji se okamenjuju i bivaju proglašeni za nešto božansko istoga časa bivaju usmrćeni. Shvatite, ideologije su beživotne, zaboga. One pojednostavljuju, redukuju stvari i time ubijaju ovaj naš složen i nimalo jednostavan svet. Tako je i sa poezijom koja bi da govori u ime naroda. Poezija može da se služi i nacionalnim mitovima i mitologijom, ali to treba da čini mudro, ne izlazeći iz okvira individualnog. I ne zapadajući u propagandu i prostaštvo. Ili politiku, odnosno glasnogovorništvo u ime ove ili one ideje. Rodoljublje je dobra stvar, ali pevanje o rodu i u ime rodoljublja najčešće se pretvara u veliki kič. Tužno je to, ali tako je. Taj agresivni kič je možda ponekad društveno koristan za pesnika, ali uništavački u odnosu na krhku grančicu retkog drveta književnosti, da se lirski izrazim, grančicu zvanu poezija, dragi moj profesore!

(Profesor samo odmahuje rukom. Ništa na ovu pesnikovu priču ne odgovara. Zove kelnera, plaća mu račun kad ovaj prilazi njihovom stolu i sa pesnikom lagano izlazi na ulicu. Naposlju sija sunce. Nebo je vedro i plavo. Pesnik gleda ka nebu i kao da se raduje onome što vidi. Profesor samo maše glavom. Onda se ljubazno rukuju i rastaju se. Pesnik odlazi nizbrdo, a profesor ulazi u svoj auto koji će ga odvesti verovatno do samog centra grada.)